

VERMEULEN PROTIV BELGIJE

Presuda od 20. veljače 1996.

NEZVANIČNI SAŽETAK I POVIJEST PREDMETA

A. Osnovne činjenice

Dana 6. svibnja 1987. godine, na zahtjev odjeljenja državnog tužitelja du Roi (*procureur du Roi*)¹ i bez raspravnog ročišta, Trgovački sud u Furnesu presudio je stečaj g. Vermeulena i proglasio njegovo poslovanje nesolventnim. Sud je saslušao zamjenika državnog tužitelja (*procureur du Roi*), ali nije saslušao podnositelja predstavke, koji je bio pritvoren zbog kaznenog postupka pokrenutog protiv njega zbog krivotvorenja, rasturanja lažnog novca, utaje i nezakonitog prisvajanja.

Podnositelj predstavke je tražio od suda da ukine tu presudu i ponovi postupak. Sud je 4. svibnja 1988. godine proglasio žalbu prihvatljivom, naložio ponavljanje postupka i odredio da se zastane s postupkom dok se ne okonča kazneni postupak protiv g. Vermeulena. Na raspravi od 6. travnja 1986. godine, zamjenik državnog pravobranitelja (*procureur du Roi*) je u svom podnesku, pročitano na raspravi, naveo je da je prekid postupka prihvatljiv, ali da je neosnovan.

Dana 29. lipnja 1989. godine, Apelacijski sud u Ghentu, rješavajući po žalbi podnositelja predstavke protiv presude od 4. svibnja 1988. godine, kojom Trgovački sud nije opozvao nalog za stečaj, te nakon što su u tom smislu pročitani podnesci zamjenika državnog tužitelja (*procureur du Roi*), prethodno pročitani na ročištu od 27. travnja 1989. godine, potvrdio je presudu od 6. svibnja 1989. godine.

Podnositelj predstavke je podnio reviziju protiv presude Apelacijskog suda, ali ju je 10. svibnja 1991. godine Kasacijski sud odbio. Na raspravi održanoj istoga dana saslušani su sudija izvjestitelj, odvjetnik g. Vermeulena i tužitelj (*avocat general*), koji je sudjelovao u vijećanju Suda.

B. Postupak pred Komisijom za ljudska prava

Komisija za ljudska prava je odlukom od 29. lipnja 1992. godine i 19. listopada 1993. godine, proglasila predstavku, uloženu 6. studenog 1991. godine, djelomično prihvatljivom. U svom izvješću od 11. listopada 1994. godine, Komisija je utvrdila činjenice i iznijela mišljenje, s jedanaest glasova za i pet glasova protiv, da je došlo do povrede članka 6. st. 1.

¹ *procureur du Roi* – državni tužilac – ovaj institut u belgijskom pravnom sistemu ima specifičnu ulogu. U prvostepenim krivičnim postupcima djeluje kao javni tužilac, dok u parničnim postupcima može intervenirati podnošenjem žalbi ili, čak i pravnih mišljenja. (op.a.)

Komisija i Vlada Belgije su predmet uputile Sudu 8. prosinca 1994. godine, odnosno 9. siječnja 1995. godine.

IZVOD IZ PRESUDE

PRAVO

I NAVODNO KRŠENJE ČLANKA 6. STAVKA 1. KONVENCIJE

27. G. Vermeulen je naveo kršenje članka 6. st. 1 Konvencije, koji predviđa:

“Prilikom utvrđivanja građanskih prava i obveza..., svatko ima pravo na pravednu... raspravu ...pred ... nepristrasnim sudom...”

Prije svega, žalio se da nije mogao, putem svoga odvjetnika, odgovoriti na podneske zastupnika (the avocat général's), niti se obratiti Sudu na raspravi od 10. svibnja 1991. godine, održanoj pred Kasacijskim sudom (v. gore stavak 13); i, drugo, da je predstavnik odjeljenja državnog tužitelja (procureu général²) sudjelovao u vijećanju koje je uslijedilo odmah nakon toga. Iako je ovaj predmet građansko-pravne prirode, on je smatrao da nije bilo moguće praviti razliku u tom smislu u odnosu na predmet Borgers, (v. stavak 3. gore) te da je trebalo biti odlučeno drugačije.

Komisija je u biti prihvatila ove argumente.

28. Vlada je tvrdila da su osnovne razlike između kaznenog i građanskog³ postupka pred Kasacijskim sudom diktirale da se predmet Borges ne može primijeniti. Dok u kaznenom postupku neobaviješteni osumnjičeni može promatrati pripadnika odjeljenja procureu general kao svog “saveznika” ili “protivnika”, objektivno govoreći (v. citiranu presudu Borgers, str. 32, st. 26), ovo bi se moglo isključiti u građanskom postupku, gdje stvarna uloga odjeljenja procureu général ne može dovesti do bilo kakvog nesporazuma; u tom postupku sam izgled stvari više odgovara stvarnosti.

U kaznenom postupku, odjeljenje procureur du Roi-a, koje je pokrenulo gonjenje pred nižim sudovima, nije imalo predstavnika, žalitelj se pojavio pred Kasacijskim sudom kao protivnik pripadnika odjeljenja procureu général. S druge strane, ovo se ne dešava u građanskim raspravama; žalitelja i odgovornog su zastupali članovi Odvjetničke komore Kasacijskog suda, tako da nitko od njih - čak i da pretpostavimo da su bili nazočni, što je bila rijetkost - nije mogao zamijeniti odjeljenje državnog procureur general sa suprotnom stranom. U ovom

² the procureur général -nema ulogu organa gonjenja pri Kasacionom sudu osim u postupcima koje je ovaj organ pokrenuo direktno pred Kasacionim sudom u postupcima za koje je propisana direktna nadležnost Kasacionog suda.

³ Termin “građanski postupak” obuhvata postupke koji ne spadaju u sferu krivičnog, dakle: parnični, vanparnični i dr.

predmetu slučaj nije bio drugačiji pošto je g. Vermeulen, kao žalitelj pred Kasacijskim sudom, kao svog protivnika već imao stečajnog povjerenika (v. gore stavak 10).

U kaznenom kao i u građanskom postupku, odjeljenje državnog procureu général pred Kasacijskim sudom nije imalo drugu funkciju osim da neutralno i objektivno savjetuje sud kao *amicus curiae*, tako da se mogao čak izjašnjavati o svakom navodu istaknutom od jednog te istog žalitelja. To dokazuje da, u stvarnosti, on nije bio ničiji ni "protivnik" niti "saveznik".

To je, Vlada nastavlja, tim više bilo istinito u građanskom postupku, u kojima su argumenti usko ograničeni a osnove koje je istakao žalitelj, te odjeljenje procureu général ne može po svom nahođenju isticati druge, čak ni one koji su zasnovani na javnoj politici. Zbog toga je uloga potonjeg sasvim drugačija od uloga koju, u stvarnom kontradiktornom postupku, imaju stranke.

Ukratko, pošto odjeljenje državnog procureu général nije strana u postupku pred Kasacijskim sudom, nije se moglo primijeniti načelo procesne jednakosti stranaka, barem ne u građanskim predmetima.

29. Sud, prije svega, zapaža, s čime se i Vlada suglasila - da se priroda odjeljenja procureu général pred Kasacijskim sudom ne mijenja u zavisnosti od toga radi li se o građanskom ili o kaznenom predmetu. Njegova osnovna dužnost u oba slučaja, kako u tijeku rasprave tako i kod donošenja presude, jeste da asistira Kasacijskom sudu i pomogne u osiguravanju dosljednosti njegove sudske prakse. Činjenica da on ne može na vlastitu inicijativu isticati žalbene osnove odnosi se na obujam njegovih funkcija, a ne na njihovu prirodu.

30. Drugo, treba zapaziti da odjeljenje procureur général djeluje s najstrožom objektivnošću. U svezi s ovim, stajalište Suda, koja se odnosi na nezavisnost i nepristrasnost Kasacijskog suda i procureur général-azauzeto u presudama Delcourt i Borgers, ostaje u potpunosti mjerodavno (v. strane 17-19, st. 32-38 i stranu 31, stavak 24).

31. Međutim, kao i u presudi u predmetu Borgers (v. stranu 32, st. 26., Sud smatra da se mora posvetiti velika pažnja ulozi koju je pripadnik odjeljenja procureur général imao u postupku, a osobito sadržaju i posljedicama njegovih podnesaka. Oni sadrže mišljenje koje svoj autoritet izvodi iz autoriteta samog odjeljenja procureur général-a. Iako su cilj i razlozi mišljenja bazirani na zakonu, mišljenje je, bez obzira na to, usmjereno da savjetuje i, prema tome, utječe na Kasacijski sud. U tom smislu, Vlada je istakla važnost doprinosa odjeljenja u osiguravanju dosljednosti sudske prakse.

32. U presudi u predmetu Delcourt, Sud je u obrazloženju primjenjivosti članka 6 zapazio da "presuda Kasacijskog suda može ... imati utjecaja, s različitim intenzitetom, na položaj osobe o kojoj je riječ" (strane 13-14, stavak 25). Ovo shvaćanje je ponovljeno u nekoliko prilika (v. *mutatis mutandis*, sljedeće presude: Pakelli protiv Njemačke od 25. travnja 1983, Serija A br. 64, str. 17, st. 36; Pham Hoang protiv Francuske od 25. rujna 1992, Serija A br. 243, str. 23, st. 40. i Ruiz-Mateos protiv Španjolske od 23. lipnja 1993, Serija A br. 265,

str. 25, st.63). Isto je primjenjivo i u ovom predmetu, pošto se revizija odnosi na zakonitost stečaja g. Vermeulena.

33. Imajući u vidu rizik koji je postupak pred Kasacijskim sudom predstavljao za podnositelja predstavke i s obzirom na prirodu podnesaka g. Jardin-a, zastupnika général, činjenica da je g. Vermeulenu bilo nemoguće na njih odgovoriti prije zaključenja rasprave krši njegovo pravo na kontradiktornost postupka. To pravo, u načelu, znači priliku za stranke u kaznenom ili građanskom postupku da budu upoznate sa svim predloženim dokazima ili mišljenjima, pa čak i onim koja je iznio nezavisni član državne službe pravne pomoći, u smislu utjecanja na sudsku odluku (v, između ostalih izvora, i *mutatis mutandis* sljedeće presude: prethodno citiranu Ruiz-Mateos, str. 25, st. 63; Mc Michael protiv Ujedinjenog Kraljevstva od 24. veljače 1995, Serija A br. 307-B, str. 53-54, st. 80. i Kerojärvi protiv Finske od 19. srpnja 1995, Serija A br. 322, str. 16, st. 42).

Sud smatra da ova činjenica sama po sebi predstavlja kršenje članka 6. st. 1.

34. Ovo kršenje je otežano sudjelovanjem zastupnika général, u donošenju presude, premda u savjetodavnoj ulozi. Donošenje presude dalo je zastupniku général, iako samo prividno, dodatnu mogućnost da podupre njegove privatne podneske, bez straha od kontradikcije. (v. prethodno citiranu presudu Borgers, strana 32, st. 28).

Činjenica da je njegova nazočnost dala priliku odjeljenju procureur général-a da doprinese održanju dosljednosti sudske prakse ne može promijeniti ovo stajalište, jer nazočnost predstavnika nije jedino sredstvo za postizanje tog cilja, kao što to pokazuje praksa mnogih drugih država članica Savjeta Europe.

II PRIMJENA ČLANKA 50. KONVENCIJE⁴

35. Članak 50. Konvencije glasi:

“Ako Sud utvrdi da je odluka ili mjera sudskog organa ili bilo kojeg drugog organa visoke strane ugovornice, u cjelini ili djelomično, u suprotnosti s obvezama koje proistječu iz ove konvencije i kada unutrašnje pravo navedene članice omogućava samo djelomično obeštećenje za posljedice takve odluke ili mjere, Sud će svojom odlukom pružiti oštećenoj strani pravedno zadovoljenje, ukoliko je to potrebno.”

A. Šteta

36. G. Vermeulen je tražio 93,957,922 belgijskih franaka naknade za materijalnu štetu uzrokovanu činjenicom da nije imao mogućnosti obavljati svoj posao “na dostojan način” nakon što je donesena odluka o stečaju.

⁴ Redni broj i tekst članka izmjenjen stupanjem na snagu Protokola br. 11 (1. sudenog 1998. g.); vidi čl. 41 u tekstu Evropske konvencije o ljudskim pravima. (op.a)

Također je tražio "razuman iznos" kao naknadu nematerijalne štete prouzrokovane profesionalnim i obiteljskim poteškoćama koje su se dogodile nakon što je Kasacijski sud odbio njegovu žalbu.

37. Vlada i predstavnik Komisije su s pravom istakli da nije postojala uzročna veza između kršenja na koje se žalio i navodne materijalne štete; nije moguće, rekli su, nagađati kakav je mogao biti ishod da je postupak zadovoljio zahtjeve članka 6. st. 1.

U pogledu nematerijalne štete, Sud smatra da je dovoljna naknada to što je Sud utvrdio kršenje.

B. Troškovi i izdaci

38. Podnositelj predstavke je također tražio 437,739 BEF za troškove i izdatke nastale zbog stečaja i njegovim zastupanjem pred organima Konvencije.

39. Vlada se nije izjasnila.

40. Kao i predstavnik Komisije, Sud smatra da se, što se tiče troškova nastalih u postupku pred domaćim sudovima, mogu uzeti u obzir samo oni koji se odnose na postupak pred Kasacijskim sudom, pošto nalog za stečaj podnositelja predstavke nije, kao takav, predmet ove presude.

Postupajući po principu pravičnosti Sud, određuje 250,000 BEF na ime troškova nastalih zastupanjem g. Vermeulen-a pred Kasacijskim sudom i u Strasbourgu.

C. Zatezna kamata

41. Prema podacima dostupnim Sudu, zakonski iznos kamate primjenjivan u Belgiji u vrijeme donošenja predmetne presude je 8 % godišnje.

IZ OVIH RAZLOGA, SUD

1. *Odlučuje*, s petnaest glasova za i četiri glasa protiv, da postoji kršenje članka 6. st. 1 Konvencije;
2. *Odlučuje*, jednoglasno, da ova presuda sama po sebi predstavlja pravedno zadovoljenje za navodnu nematerijalnu štetu;
3. *Odlučuje*, jednoglasno, da tužena država treba platiti podnositelju predstavke, u roku od tri mjeseca, iznos od 250,000 (dvije stotine pedeset tisuća) belgijskih franaka za troškove i izdatke, na koji će se obračunati 8 % godišnje kamate od isteka gore navedena tri mjeseca do poravnania;
4. *Odklji*, jednoglasno, ostatak zahtjeva za pravednu naknadu.

Presuda je sastavljena na engleskom i francuskom i objavljena na javnoj raspravi održanoj u Zgradi ljudskih prava u Strasbourg-u dana 20. veljače 1996. godine.

Herbert PETZOLD
Registrar

Rolv RYSSDAL
Predsjednik

Sukladno članku 51. stavku 2. Konvencije i pravilu 53. st. 2. Pravila Suda A, ovoj presudi su priložena sljedeća izdvojena mišljenja:

- (a) zajedničko oprečno mišljenje g. Gölcüklü-a, g. Matscher-a i g. Pettiti-a
- (b) oprečno mišljenje g. Van Compernelle-a;

H. P.

R. R.

ZAJEDNIČKO OPREČNO MIŠLJENJE SUDIJA GÖLCÜKLÜ, MATSCHER I PETTITI

Stara je tradicija u pravnim sustavima kontinentalne Europe da Krunski ili Državni savjet budu zastupani pred višim sudovima (Apelacijski ili Kasacijski), i u kaznenim i u građanskim stvarima i da budu u mogućnosti pismeno ili usmeno intervenirati; ovaj institut potječe iz vremena kada su propisi bili objedinjeni i usko povezani s idejom koja je u njihovoj osnovi. Uloga odjeljenja u obavljanju ove dužnosti je bila da prati tumače li se propisi pravilno i da osigura jednakost i dosljednost sudske prakse. Dok je u pravnim sustavima germanskog podrijetla uloga Krunskog ili Državnog savjeta u građanskom postupku djelomično ograničena na neke aspekte propisa o pojedincima i obitelji (u relevantnim zemljama odjeljenje sada djeluje samo kao organ gonjenja u kaznenom postupku), u pravnim sustavima koji se baziraju na rimskom pravu odjeljenje je sačuvalo svoju izvornu ulogu čak i u građanskom postupku pred Kasacijskim sudom, te u određenoj mjeri i pred žalbenim sudovima. Institucija "Advocate-General" Suda pravde Europske zajednice i predstavnika Komisije zasnovana je na sličnim idejama.

Belgijsko pravo je romanskog tipa i njegove odredbe omogućavaju da procureur général prisustvuje Kasacijskom sudu i može intervenirati u gore objašnjene svrhe.

Po našem mišljenju, vidjeti procureur général-a kako sudjeluje u građanskom postupku kao protivnik bilo koje od strana, je pogrešno tumačenje prirode ove institucije, dok njegova uloga - koju netko može nazvati *amicus curiae* - je samo uloga objektivnog i neutralnog čuvara zakonitosti postupka, jednoobraznosti i dosljednosti sudske prakse. U tom smislu, njegovo sudjelovanje na raspravi - u savjetodavnom svojstvu - i u odlučivanju, ni na koji način ne narušava princip ravnopravnosti stranaka, pošto je postavljen iznad njih.

U pogledu sustava građanskog postupka koji odražavaju potvrđene tradicije u domaćem zakonu i koje su pravni praktičari veoma dobro prihvatili, smatramo da kod

tumačenja članka 6, u svezi s pitanjem kao što je uloga procureur général-a pred Kasacijskim sudom, Europski sud mora osigurati da to ne uništi tu tradiciju pretjeranim formalizmom.

Dok to govorimo, također želimo istaknuti, po našem mišljenju, relevantne pravne aranžmane u Belgiji i drugim zemljama kao što su Francuska i Italija, što može izgledati prilično čudno, i pravni sustav može bez toga dobro funkcionirati- o ovome svjedoči činjenica da je običaj postojanja predstavnika Krune ili odjeljenja Državnog savjeta, koji može intervenirati u parničnom postupku, skoro potpuno napušten u većini europskih zemalja, bez ikakvog štetnog utjecaja na sudsku praksu.

I pored toga ne vidimo razloga da kritiziramo pravne sustave koji žele zadržati ovu praksu, iako to neće dovesti do poboljšanja stvarne zaštite interesa stranaka, osobito od kada državni organi vlasti imaju širi stepen slobodne procjene u primjeni članka 6. u parničnom postupku, a što je istakao i Sud u presudi u predmetu *Dombo Beheer B.V. protiv Nizozemske* (27. listopada 1993. godine, Serija A br. 274, str. 19., st. 32.) .

Nadalje, u presudi *Borgers protiv Belgije* (30. listopada 1991, Serija A br.214-B) Sud je svoje stajalište o povredi članka 6. st. 1. uglavnom zasnovao na kombinaciji dvije stvari: činjenici da je okrivljenog nije postojala mogućnost da odgovori na podneske odjeljenja procureur général-a prije završetka rasprave i nazočnost predstavnika tog odjeljenja kod donošenja odluke Kasacijskog suda. U ovom predmetu -građanskom po svojoj prirodi - treba naglasiti - Sud nalazi kršenje u svakoj od ovih točaka, čak uzevši pojedinačno, i time ide dalje nego u predmetu *Borgers*, koji je kazneno-pravne prirode.

Naravno, u kaznenom postupku je situacija drugačija, i tu potpuno podržavam zaključke Suda u presudi *Borgers protiv Belgije*.

SUPROTNO MIŠLJENJE SUDIJE VAN COMPERNOLLE-a

Na žalost, ne mogu se složiti s ovom presudom.

U svrhu njenog poštovanja, mora se zapamtiti da se ona u biti odnosi na načelo ravnopravnosti stranaka i ulogu pojavljivanja da je Sud u svojoj presudi u *Borges* predmetu – koji je kazneni predmet- smatrao da je tu bilo kršenje članka 6.-st. 1. Konvencije. Osnovni element, koji podupire razloge te presude, leži u stajalištu da “ preporukom da žalba optuženog bude usvojena ili odbijena, službenik odjeljenja procureur général-a, objektivno govoreći, postaje saveznik ili protivnik” (presuda *Borgers* od 30.listopada 1991. godine, Serija A br. 214-B, str. 31-32, st. 26).

U ovoj presudi, koja se, treba istaknuti, odnosi na građanski postupak, ovi razlozi se ne naglašavaju . Odjeljenje procureur général-a pri Kasacijskom sudu se ne može, “objektivno govoreći”, smatrati “protivnikom” u pogledu koga bi načelo ravnopravnosti stranaka zahtijevalo da obje strane u postupku treba da imaju pravo na odgovor i da odjeljenje treba biti isključeno

iz bilo kakvog sudjelovanja u donošenju odluke. Načelno, to je pravo na kontradiktorni postupak koji postaje stub presude kojom se utvrđuje dvostruko kršenje članka 6.

Osobno se ne mogu složiti s ovom analizom.

1. Čini mi se pogrešnim primijeniti načelo **kontradiktornosti** na intervenciju nezavisnog pripadnika nacionalne pravne službe koji kao *amicus curiae*, nakon što su se stranke obratile sudu, ne daje ništa osim mišljenja o predmetu, čija objektivnost i nepristrasnost nisu sporne. Činjenica da stranke ne mogu odgovoriti na to mišljenje ni u kom pogledu ne dovodi u sumnju njihovo pravo na pravedno saslušanje, koje je u potpunosti ispunjeno u postupku saslušanja u kojem su sudjelovali kao protivnici.

Također treba istaknuti da u ovom pitanju kasacijski postupak, reguliran belgijskim Zakonom o sudovima, uveliko odgovara postupku primjenjivom pred nekoliko međunarodnih sudova, čija pravila procedure slično omogućavaju da se nezavisni pravni službenik, koji nije član sudskog vijeća, očituje nakon što su se strane obratile Sudu (v. pravilo 44. Pravila procedure Suda pravde Benelux-a i članak 59. Pravila procedure Suda pravde Europske zajednice).

2. Čini mi se da bi bilo jednako pogrešno povezati nalaze kršenja članka 6. Konvencije zbog sudjelovanja člana odjeljenja procureur général kod odlučivanja Kasacijskog suda, s načelom kontradiktornosti u građanskim predmetima.

Vidjevši da odjeljenje procureur général-a pri Kasacijskom sudu ne može biti smatrano stranom u postupku ništa više nego, objektivno govoreći, saveznik ili protivnik bilo koje stranke, - isključivo savjetodavno - intervencija nezavisnog i nepristrasnog pripadnika nacionalne pravne službe, s jedinim interesom da doprinese da sudska praksa bude jednoobrazna i dosljedna, ni u kom slučaju ne utječe na pravo na pravedno saslušanje.

3. Kao što su sudije Gölcüklü, Matscher i Pettiti istakli u svom suprotnom mišljenju, također treba istaknuti - ali kao dopunsko mišljenje, bar što se mene tiče - da je Sud, u gore navedenoj Borges presudi, zasnovaio svoje nalaženje kršenja članka 6. na kombinaciji dviju stvari: činjenici da optuženi nije bio u mogućnosti odgovoriti na podneske odjeljenja procureur générala do okončanja rasprave i na nazočnosti predstavnika tog odjeljenja u donošenju odluke Kasacijskog suda. U ovoj presudi - koja se odnosi na parnični predmet - Sud je našao kršenje svakog od ovih elemenata posebno. Prema mom mišljenju, ništa ne može opravdati ovaj viši stupanj strogosti kada, kao što je Sud utvrdio u presudi u predmetu Dombo Beheer B. V. protiv Nizozemske (27 listopada 1993, Serija A br. 274, str. 19., st. 32.), nacionalne vlasti, prema članku 6, imaju širu marginu slobodne ocjene u građanskom postupku.

KLJUČNI POJMOVI: Pravedno saslušanje / Kontradiktorno suđenje / Pravedna naknada Materijalna šteta / Nematerijalna šteta / Troškovi i izdaci / Uzročna veza / Kamata